

Накладення арешту на майно в кримінальному провадженні: теорія та практика

Смалюк Т. В.

*Прокуратура Волинської області,
вул. Винниченка, 15, Луцьк, Україна
prok111@ukr.net*

Ключові слова:

*кримінальне провадження,
арешт майна, право власності,
учасники кримінального про-
вадження, скасування арешту
майна.*

Досліджено юридичну природу накладення арешту на майно в кримінальному провадженні. Залежно від мети застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження визначено коло суб'єктів, на майно яких може бути накладено арешт. Проаналізовано нормативну базу щодо застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження, питання дотримання слідчим, прокурором, слідчим суддею законності, верховенства права, інших правових приписів, що є гарантією захисту майнових прав громадян. Досліджено функціональне призначення та механізм забезпечення права особи на недоторканність права власності. Акцентовано увагу на питаннях позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, що призводить до суттєвого обмеження права власності особи. Робиться висновок, що відповідне обмеження є стримувальним чинником, що перешкоджає недобросовісному власнику чи володільцю реалізувати власний приватний інтерес у супереч інтересам публічним.

Проаналізовано питання визначення предмета арешту майна, виокремлено порушення закону, які допускають у таких випадках слідчий, прокурор. Акцентується увага на дотриманні балансу між завданнями охорони прав власника (володільця) майна й ефективної боротьби зі злочинністю.

З урахуванням аналізу кримінального процесуального законодавства України, практики Верховного Суду, Європейського суду з прав людини досліджено питання скасування арешту майна й повноцінного поновлення права власника або володільця на відчуження, розпорядження та/або користування майном. Проаналізовано проблемні питання щодо повторного накладення арешту на майно в разі наявності судового рішення щодо скасування такого арешту.

Акцентовано увагу на підвищенні ролі й значення слідчого, прокурора, слідчого судді, суду щодо забезпечення повноцінної реалізації прав власності особи у випадку накладення арешту на майно, а також удосконалення процесуальних гарантій. З метою вироблення логічних і чітких дій сторони обвинувачення, слідчого судді, суду в разі необхідності накладення арешту на майно надано відповідні пропозиції до кримінального процесуального законодавства України.

Implementation of property arrest in criminal proceedings: theory and practice

Smalyuk T. V.

The Prosecutor's Office of the Volyn region

Vynnychenko str., 15, Lutsk, Ukraine

prok111@ukr.net

Key words:

criminal proceedings, seizure of property, property rights, participants in criminal proceedings, revocation of seizure of property.

The legal nature of seizure of property in criminal proceedings has been studied. Depending on the purpose of this measure to ensure criminal proceedings, the range of entities whose property may be seized has been determined. The regulatory framework for the application of this measure to ensure criminal proceedings is analyzed, the issue of observance by the investigator, prosecutor, investigating judge of legality, rule of law, other legal prescriptions, which is a guarantee of protection of property rights of citizens.

The functional purpose and mechanism of ensuring the right of a person to the inviolability of property rights have been studied. Emphasis is placed on the issues of deprivation by the decision of the investigating judge or the court of the right to alienation, disposal and/or use of property, which leads to a significant restriction of property rights. It is concluded that the relevant restriction is a deterrent that prevents an unscrupulous owner or possessor from pursuing his or her own private interest contrary to the public interest.

The issue of determining the subject of seizure of property is analyzed, violations of the law committed by the investigator and prosecutor are singled out. Emphasis is placed on maintaining a balance between the tasks of protecting the rights of the owner (possessor) of property and the effective fight against crime.

Taking into account the analysis of the criminal procedural legislation of Ukraine, the practice of the Supreme Court, the European Court of Human Rights, the issue of lifting the seizure of property and full restoration of the owner's right to alienate, dispose of and/or use property was investigated. Problematic issues related to re-seizure of property in case of a court decision to cancel such seizure are analyzed.

Emphasis is placed on increasing the role and importance of the investigator, prosecutor, investigating judge, court in ensuring the full realization of a person's property rights when seizing property, as well as improving procedural guarantees. In order to build logical and clear actions of the prosecution, the investigating judge, the court, in case of need to seize property, appropriate proposals were submitted to the criminal procedure legislation of Ukraine.

У кримінальному провадженні процедура накладення арешту на майно має важливе значення, оскільки створює реальні передумови для відновлення порушених майнових відносин, гарантує дотримання законних інтересів потерпілих, цивільних позивачів, сприяє забезпеченню виконання судового рішення в частині можливої конфіскації, спецконфіскації майна, стягнення отриманої неправомірної вигоди.

Аналіз слідчої та судової практики, власний практичний досвід довели, що цей захід найбільше застосовують під час досудового розслідування, особливо у розслідуванні кримінальних правопорушень проти власності або у сфері

господарської чи службової діяльності. Водночас належна правова регламентація діяльності слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в разі накладення арешту на майно, дотримання ними законності, верховенства права, інших правових приписів стають гарантією захисту майнових прав громадян і забезпечення передбачених ч. 2 ст. 170 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) результатів вирішення кримінального провадження.

Разом із тим позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном у разі застосування цього заходу призводить до суттєвих

обмежень прав власності особи, а іноді і їх порушення. Динаміка змін кримінального процесуального законодавства України щодо процесуального порядку накладення арешту на майно й порушення водночас питань відносно дотримання прав власника (володільця) майна зумовлюють необхідність проведення подальших досліджень щодо застосування такої процедури. В Україні ці питання вивчали О. В. Баганець, О. В. Білоус, І. В. Гловюк, О. В. Капліна, Г. М. Куцкір, М. В. Лепей, Н. С. Моргун, В. В. Назаров, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, О. Г. Шило та інші. Також вивчення кримінального процесуального законодавства України, літературних джерел, статистичних матеріалів, судово-слідчої практики дає право стверджувати, що на сучасному етапі вирішення проблеми накладення арешту на майно, дотримання конституційних прав людини під час його застосування вимагає якісно нових підходів.

Метою статті є дослідження юридичної природи накладення арешту на майно в кримінальному провадженні, виокремлення особливостей чинного законодавства щодо його застосування, дотримання прав власника (володільця) майна, виявлення в законодавстві прогалин, які потребують свого доктринального аналізу й нормативного врегулювання.

У ч. 1 ст. 170 КПК України зазначено, що арештом майна є тимчасове, до скасування в установленому КПК порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо чого є сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації в підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації в юридичної особи для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. За твердженням О. В. Капліної, О. Г. Шило, В. М. Трофименка цей захід завжди пов'язаний з обмеженням можливості особи відчужувати майно (заборона відчуження), а у випадку наявності обставин, які підтверджують, що незастосування заборони або обмеження користування, розпорядження майном призведе до прихоування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передавання й права користування, розпорядження ним (ч. 11 ст. 170 КПК України) [1, с. 232].

Узагальнення статистичних даних за останні роки свідчить, що слідчі значно частіше ініціюють питання щодо накладення арешту на майно. Прикладом, у 2017 р. до судів першої інстанції слідчими й прокурорами було направлено 65 026 клопотань про надання дозволів на арешт

майна, що в три, і навіть у п'ять разів більше, ніж у попередні роки, оскільки у 2016 р. направлено 38 077 таких клопотань, у 2015 р. – 24 412, у 2014 р. – 16 310, у 2013 р. – 15 511. Суди задовольнили 52 108 клопотань, що також значно більше, навіть у кілька разів, ніж у минулі роки (у 2016 р. – 29 556, у 2015 р. – 19 069, у 2014 р. – 12 588, у 2013 р. – 12 347) [2].

Таким чином, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном призводить до суттєвого обмеження права власності особи, яке отримало окреме нормативне закріплення як на міжнародному, так і на національному рівні. Зокрема, у ст. 17 Загальної декларації прав людини зазначається, що кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна [3]. Окремі правові положення щодо недоторканності права власності закріплені в ст. ст. 2, 9, 11, 14, 17 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права [4], ст. 1 Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [5], ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6] та інших документах.

Відповідно до ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним. Згідно з ч. 1 ст. 16 КПК України позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що кожна фізична та юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства, на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Будь-яке втручання публічної влади в право на повагу до власності має бути законним, держави уповноважені здійснювати контроль за використанням власності шляхом виконання законів. Обмеження у використанні приватної власності мають залишити власнику певний ступінь свободи, інакше такі обмеження рівнозначні позбавленню власності («Ісмаїлов проти Російської Федерації», «Спорронг і Лоннрот проти Швеції») [7; 8].

Зазначені доводи дають змогу дійти висновку, що у випадку накладення арешту на майно в кримінальному провадженні власник або володільця такого майна наділений обмеженим суб'єктивним правом лише настільки, наскільки це допустимо

в умовах обмеження. Відповідне обмеження є стримувальним чинником, що перешкоджає недобросовісному власнику чи володільцю реалізувати власний приватний інтерес у супереч інтересам публічним. За таких умов органи розслідування мають можливість більшою мірою контролювати поведінку відповідних осіб, установлювати фактичну заборону на реалізацію визначених і конституційно закріплених прав.

Ми погоджуємося з думкою В. В. Назарова, що в разі використання такої обмежувальної діяльності в кримінальному провадженні відбувається звуження прав певної особи, обмеження її певними умовами. Особа не може повною мірою розпоряджатися своїм майном. Правомірність відповідних обмежень виявляється в тому, що можливість обмеження (мета, підстави, ознаки) закріплена в законі; обмеження суворо регламентуються нормативними правовими актами в частині визначення суб'єктів обмеження, а також його процедури (кримінально-процесуальної форми) та правових наслідків. Поняття «правомірність» у разі застосування обмеження прав має подвійне смислове навантаження: по-перше, підкреслює правову природу обмеження, а по-друге, може бути використане для того, щоб відмежувати правомірне обмеження від неправомірного (незаконні, або необґрунтовані обмеження прав, що мають місце під час провадження досудового розслідування). Будь-яке перевищення правомірного обмеження конституційних прав є за своєю сутністю правопорушенням і передбачає юридичну відповідальність [9, с. 108–109].

Г. М. Куцкір з цього приводу зазначила, що обмеження права власності в кримінальному провадженні являють собою зовнішню дію на суб'єктивне право власності конкретної особи, що позначається на відповідних кримінально-процесуальних правовідносинах з участю такої особи, тягне за собою виникнення певних правових труднощів, звуження, зменшення можливостей здійснення власником своїх повноважень і відображається в конкретних приписах власнику вчинити певні дії або утриматися від їх учинення [10, с. 95]. На думку Н. С. Моргун, обмеження права власності є такою, що об'єктивно існує, обставиною тимчасового характеру, яка, позбавляючи власника можливості здійснювати свої окремі повноваження, звужує його свободу в діях щодо належного йому майна [11, с. 29].

Початкове рішення про накладення арешту на майно приймають прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а також цивільний позивач – з метою забезпечення цивільного позову (ч. 1 ст. 171 КПК України), але лише слідчий суддя, суд, розглянувши клопотання, має право прийняти остаточне рішення про накла-

дення арешту на майно, обґрунтувавши його вказівкою на конкретні фактичні обставини (ст.ст. 172–173 КПК України).

Залежно від мети накладення арешту на майно законодавцем визначено коло суб'єктів, на майно яких може бути накладено арешт. Так, з метою забезпечення збереження речових доказів арешт може накладатися на майно будь-якої фізичної або юридичної особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям, визначеним у ст. 98 КПК. Таким чином, спектр дії слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в цьому випадку дуже широкий, оскільки будь-яке майно, на думку слідчого, може бути пов'язане з кримінальним провадженням чи бути речовим доказом, і лише прокурор і суд можуть погодитися або не погодитися з такою думкою.

Зазначимо, що в цьому випадку йдеться про осіб, які можуть бути учасниками кримінального провадження, а можуть і не мати процесуального статусу відповідного учасника, але володіти матеріальними об'єктами, що були знаряддям учинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, у тому числі предмети, що стали об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок учинення кримінального правопорушення. Наприклад, такою особою може бути власник майна, вилученого під час проведення обшуку чи застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до речей і документів.

На думку І. В. Гловюк, майнові права зазначеної вище особи законом не захищено. На відміну від третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, вона не має прав й обов'язків, передбачених ч. ч. 3 та 7 ст. 64² КПК. Крім того, якщо, вирішуючи питання про арешт майна, слідчий суддя повинен враховувати наслідки арешту майна для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого чи третіх осіб, про врахування цих наслідків для володільців майна, на яке накладено арешт з метою забезпечення збереження речових доказів, не згадується, що є нелогічним [12, с. 157].

Вважаємо, що ця позиція досить спірна, оскільки законодавець передбачив для такої особи певні гарантії захисту її прав і законних інтересів. Так, відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 174 КПК України така особа має право заявити клопотання про скасування арешту майно, якщо не була присутня під час розгляду питання про застосування цього заходу забезпечення кримінального прова-

дження, а також має право клопотати про скасування рішення про арешт майна повністю чи частково, якщо вважає, що в подальшому застосуванні даного заходу відпала потреба або арешт накладено необґрунтовано.

З метою забезпечення спеціальної конфіскації арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або третьої особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно підлягатиме спеціальній конфіскації у випадках, передбачених Кримінального кодексу України (ст. 96²). У такому випадку головною ознакою майна, що підлягає арешту, є не належність його певній особі, а безпосередній зв'язок з учиненням кримінального правопорушення. До того ж прийняттю рішення про арешт майна має передувати набуття особою в порядку, передбаченому КПК, процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третьої особи.

З метою забезпечення конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності достатніх підстав вважати, що суд може призначити покарання у вигляді конфіскації майна або застосувати до юридичної особи захід кримінально-правового характеру у вигляді конфіскації майна. Отже, в такому випадку арешту підлягає майно, належне особі, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження.

У разі накладення арешту з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, фізичної чи юридичної особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності обґрунтованого розміру цивільного позову в кримінальному провадженні або неправомірної вигоди.

У кримінальному процесуальному законодавстві визначено, що є предметом арешту майна. Так, арешт може бути накладено на рухоме чи нерухоме майно, гроші в будь-якій валюті готівкою або в безготівковій формі, в тому числі кошти й цінності, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні в банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права (ч. 10 ст. 170 КПК України).

Визначаючи предмет арешту майна, слідчий має чітко розуміти не лише загальні засади кримінального провадження, імперативні вимоги чинного КПК України, правову природу, мету й способи реалізації арешту майна, а й чітко усвідомлювати об'єкт майнових прав, особливості процесу електронно-цифрового слідоутворення, збору й фіксації цифрових доказів, юридичну природу безготівкових грошових коштів, форми розрахункових операцій тощо. З метою отримання відомостей, наприклад щодо належності нерухомості, переходу прав на нерухомість, слідчий має направити відповідні запити до суб'єктів з реєстрації прав на нерухоме майно. Відомості, приміром про існування, розмір і походження безготівкових коштів, отримує через банківські виписки, довідки про рух коштів по рахунку. До того ж слідчий має чітко розуміти, яке саме майно підлягатиме арешту, його кількісні характеристики й родові ознаки, з якого рахунку й за якими господарськими операціями отримані відповідні кошти тощо. Цьому може передувати складення протоколу огляду, факт тимчасового доступу слідчого або прокурора до рахунків і банківських документів за рахунком.

Водночас на практиці є чимало випадків, за яких слідчий допускає порушення законності, визначаючи предмет арешту майна, особливо в разі виникнення потреби в забезпеченні збереження речових доказів. Зазначимо, що саме речовий доказ є найпоширенішим джерелом доказів. Арешт майна з метою забезпечення його збереження дозволяється щодо майна будь-якої особи, що дає змогу слідчому без особливих обґрунтувань і процесуальних зусиль обмежити відповідне право. Останнім часом у кримінальних провадженнях поширюється практика накладення за клопотаннями слідчих арешту на грошові кошти суб'єктів підприємницької діяльності, що зберігаються на банківських рахунках (безготівкові грошові кошти). Однак відповідно до закону речовими доказами є матеріальні об'єкти, а грошові кошти, що зберігаються на банківських рахунках, матеріальними об'єктами не є, вони належать до окремої категорії об'єктів цивільних прав, оскільки є заміними. Крім того, вони не можуть бути знаряддям кримінального правопорушення, зберігати на собі сліди злочину, кваліфікуватися як гроші та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок учинення кримінального правопорушення, позаяк у нормі статті є чітка прив'язка до правової категорії «речі». Безготівкові грошові кошти своєю чергою існують у вигляді коду та є інструментом, який виступає одиницею виміру матеріальних благ.

З цього приводу ЄСПЛ у своїх рішеннях зазначив, що має бути обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти (наприклад, рішення від 21 лютого 1986 р. у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства», п. 50, Series A № 98). У справах «Бакланов проти Росії» (рішення від 9 червня 2005 р.), «Фрізен проти Росії» (рішення від 24 березня 2005 р.). ЄСПЛ зазначив, що досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи лише тоді стає значущим, якщо встановлено, що під час відповідного втручання дотримано принцип законності й воно не було свавільним [13].

У зв'язку з вищезазначеним вважаємо, що арешт безготівкових коштів на підставі п. 1 ч. 2 ст. 170 КПК України суперечить як КПК України, так і ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». На нашу думку, підставою для застосування арешту безготівкових коштів може стати, наприклад, цивільний позов, оскільки навіть безготівкові кошти є майном, яке може бути використане для відшкодування завданої шкоди (якщо вона дійсно була завдана й сторона обвинувачення спромоглася це довести поза розумним сумнівом).

Суттєві проблеми в слідчій практиці виникають і під час вирішення питання про накладення арешту на «цифрові гроші» або так звану криптовалюту. Зокрема, вона є таким самим товаром, як і будь-які гроші, що потенційно надає можливість накладення арешту на них. Водночас така можливість пов'язана з низкою технічних і юридичних проблем. Технічні складнощі виникають передусім у виявленні самого факту наявності криптовалюти в підозрюваного (обвинуваченого) або особи, яка несе матеріальну відповідальність за його дії, цифрового рахунку, даних щодо проведених транзакцій або отриманні доступу до цифрового гаманця. Юридичні проблеми проявляються в невизначеності в юридичній регламентації суспільних відносин, пов'язаних з цифровими фінансовими активами. Правовий статус криптовалюти до цього часу не визначено в законодавстві, що, безсумнівно, перешкоджає однаковій юридичній кваліфікації та тлумаченню як правоохоронними, так і іншими державними юрисдикційними органами.

На жаль, порушення законності в слідчій практиці виникають у випадку накладення арешту на майно з метою забезпечення спеціальної конфіскації, конфіскації майна та цивільного позову, оскільки закон у разі застосування цього заходу вимагає обов'язкової наявності в кримінальному провадженні підозрюваного, чого не завжди

дотримуються слідчі. З цього приводу свого часу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в Узагальненні судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 7 лютого 2014 р. зазначив, що правильною є практика, за якої слідчі судді визнають клопотання про накладення арешту на майно передчасними й відмовляють у їх задоволенні, оскільки на момент їх розгляду особам, про майно яких ідеться в клопотанні, не повідомлено про підозру [14].

Оцінюючи законність накладення арешту на майно, передусім слід урахувати, що ст. 174 КПК України передбачає можливість його скасування й повноцінного поновлення права власника або володільця на відчуження, розпорядження та/або користування майном. 27 березня 2019 р. Велика Палата Верховного Суду у справі № 202/1452/18, провадження № 14-559цс18 (ЄДРСРУ № 81139238) сформувала правову позицію, відповідно до якої в разі накладення арешту на майно в порядку, передбаченому КПК України, особа, яка вважає, що такими діями порушено її право власності, навіть за умови, що вона не є учасником кримінального провадження, має право оскаржити такі дії та звернутися до суду про скасування арешту лише в порядку кримінального судочинства. І такий порядок захисту безпосередньо передбачений нормами КПК України і є ефективним [15].

Ухвала слідчого судді про скасування арешту майна в порядку, передбаченому ст. 174 КПК, має виконуватися негайно після її постановлення. Це пояснюється тим, що законодавцем не передбачено оскарження цієї ухвали в апеляційному порядку. Разом із тим на практиці спостерігаються випадки повторного накладення арешту на майно після його скасування. Зазвичай повторне накладення арешту відбувається наступного дня або через день після оголошення рішення суду про його скасування. Інакше кажучи, власник майна ще не встиг отримати повний текст ухвали, необхідний для зняття арешту і повернення свого майна, а слідчий (прокурор) уже подав повторне аналогічне клопотання в тому ж кримінальному провадженні, за тих самих підстав і на те саме майно, після чого отримує нову ухвалу про накладення арешту. Такий процес скасування й повторного накладення арешту на майно може довго тривати й не мати закінчення. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне ст. 174 КПК України доповнити ч. 5 у такій редакції: «У разі скасування слідчим суддею, судом рішення про накладення арешту на майно слідчий, прокурор не мають права повторно в одному кримінальному провадженні за одних і тих самих підстав і на те саме майно звертатися з клопотанням про його накладення».

Накладення арешту на майно в кримінальному провадженні є дієвим й ефективним заходом забезпечення кримінального провадження. Під час його застосування слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають чітко дотримуватися концептуальних положень, а саме: арешт майна має відбуватися виключно в межах закону; права власника

(володільця) майна є найвищою цінністю; обмеження права власності допускається в мінімальних межах за наявності ризиків приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення відповідного майна; можливості обмеження права власності регламентовані й перебувають на судовому контролі.

Література

1. Кримінальний процес : підручник / за ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило, В. М. Трофименко. Харків : Право, 2018. 584 с.
2. Баганець О. Порухення прав громадян під час незаконного тримання під вартою, обшуків, арешту майна та НСПД. URL : <http://www.baganets.com/blogs-baganets/porushennja-prav-gromadjan-p-d-chas-neza.html>.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
5. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_096.
6. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535.
7. Спорронг (Sporrong) и Лоннрот (Lonnroth) против Швеции : судебное решение ЕСПЧ от 23 сентября 1982 г. URL : <http://www.echr.europa.org/doc/2461434/2461434.htm>.
8. Позитивна судова практика. URL : <http://goldarb-advice.com>.
9. Назаров В. В. Конституційні права людини та їх обмеження у кримінальному процесі України : монографія. Харків : Золота миля, 2009. 526 с.
10. Куцкир Г. Начало неприкосновенности права собственности в уголовном процессе Украины: сущность и нормативное содержание. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Legea si Viata») в Украине*. 2014. August. С. 93–97.
11. Моргун Н. С. Обмеження права власності при реалізації засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2014. № 6. С. 27–34.
12. Гловюк І. В. Арешт майна як захід забезпечення кримінального провадження: аналіз новел. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук*. 2016. № 8. С. 155–160.
13. Арешт у податковому кримінальному провадженні. URL : https://jurliga.ligazakon.net/experts/218/874_pitannya-areshtu-majna-u-podatkovomu-kriminalnomu-provadhenn-poradi-advokata.
14. Правові нюанси арешту майна юридичної особи в кримінальному провадженні. URL : <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/pravovi-nyuansi-areshtu-majna-yuridichnoyi-osobi-v-kriminalnomu-provadhenni.html>.
15. Зняття арешту з майна накладеного в рамках кримінального провадження. URL : <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/33469>.

References

1. Kaplina O. V., Shylo O. Gh., Trofymenko V. M. et al. (2018), *Kryminal'nyj protces : pidruchnyk [Criminal process: textbook]*, Pravo, Kharkiv, Ukraine.
2. Baghanecj O. Porushennja prav ghromadjan pid chas nezakonnogho trymannja pid vartuju, obshukiv, areshhtu majna ta NSRD. [Violation of citizens' rights during illegal detention, searches, seizure of property and NSDS]. Retrieved from: <http://www.baganets.com/blogs-baganets/porushennja-prav-gromadjan-p-d-chas-neza.html> [Ukraine].
3. Universal Declaration of Human Rights (1948, December 10). Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. International Covenant on Civil and Political Rights (1966, December 16). Retrieved from: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
5. UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988, December 20). Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_096.
6. Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

7. Sporrong and Lönnroth v. Sweden: ECHR judgment (1982, September 23). Retrieved from: <http://www.echr.europa.org/doc/2461434/2461434.htm>.
8. Pozytywna sądowa praktyka. [Positive judicial practice]. Retrieved from: <http://goldarb-advice.com> [Ukraine].
9. Nazarov V. V. (2009), Konstytucyjni prava ljudyny ta jikh obmezhenja u kryminalnomu procesi Ukrajinny: monohrafija [Constitutional human rights and their limitations in the criminal process of Ukraine: monograph], Zolota mylja, Kharkiv, Ukraine.
10. Kuckyr Gh. (2014). Nachalo neprykosovennosti prava sobstvennosti v ugholovnom processe Ukrainy: sushhnostj i normatyvnoe soderzhanye. [The beginning of the inviolability of property rights in the criminal process of Ukraine: the essence and normative content]. *Mezhdunarodnyj nauchno-praktycheskij pravovoj zhurnal «Zakon i Zhyznj» v Ukrainy*. August. P. 93–97.
11. Morghun N. S. (2014). Obmezhenja prava vlasnosti pry realizaciji zasady nedotorkannosti prava vlasnosti u kryminalnomu provadzhenni. [Restriction of property rights in the implementation of the principle of inviolability of property rights in criminal proceedings]. *Jurydychna nauka*, № 6. P. 27–34.
12. Ghlovjuk I. V. (2016). Aresht majna jak zakhid zabezpechennja kryminalnogho provadzhennja: analiz novel. [Seizure of property as a measure to ensure criminal proceedings: an analysis of short stories]. *Visnyk Pivdennoho rehionalnogho centru Nacionalnoji akademiji pravovykh nauk*, № 8. P. 155–160.
13. Aresht u podatkovomu kryminalnomu provadzhenni. [Arrest in tax criminal proceedings]. Retrieved from: https://jurliga.ligazakon.net/experts/218/874_pitannya-areshtu-majna-u-podatkovomu-kryminalnomu-provadzhenn-poradi-advokata [Ukraine].
14. Pravovi njuansy areshtu majna jurydychnoji osoby v kryminalnomu provadzhenni. [Legal nuances of the seizure of property of a legal entity in criminal proceedings]. Retrieved from: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/pravovi-nyuansi-areshtu-majna-yuridichnoyi-osobi-v-kryminalnomu-provadzhenni.html> [Ukraine].
15. Znjattja areshtu z majna nakladenogho v ramkakh kryminalnogho provadzhennja [Revocation of seizure of property imposed in criminal proceedings]. Retrieved from: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/33469> [Ukraine].